

Стратегічні проекти розвитку наукових бібліотек

4 жовтня 2017 р. в рамках Міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек» відбулося засідання секції «Стратегічні проекти розвитку наукових бібліотек». У її роботі взяли участь близько 50 фахівців, серед них – учені, спеціалісти українських і зарубіжних бібліотек, на-

укових установ, зокрема Російської державної бібліотеки, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, Національної історичної бібліотеки України, Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН України, Державної науково-технічної бібліотеки України, Київсь-

кого університету імені Бориса Грінченка, Наукової бібліотеки НПУ імені М. П. Драгоманова, Науково-технічної бібліотеки імені Г. І. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки імені В. Г. Заболотного, Наукової бібліотеки Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського та інших наукових бібліотек системи НАН України, вітчизняних вишів.

Увага доповідачів була зосереджена на пріоритетних напрямках розвитку наукових бібліотек як важливого чинника інтеграції України у світовий інформаційний простір, адже сучасні спеціалізовані бібліотеки забезпечують систематизацію й поширення наукової інформації на всіх видах носіїв, відіграють дедалі більшу роль центру вільного доступу до найрізноманітніших за походженням ресурсів наукової інформації.

Відкрив секційне засідання генеральний директор НБУВ, д-р іст. наук, професор, член-кореспондент НАН України **В. І. Попик**. Він наголосив, що в умовах розбудови суспільства знань інноваційна трансформація бібліотечної галузі є головним пріоритетом реформування наукової та освітньої сфер. Мета діяльності сучасних наукових бібліотек полягає у визначенні перспектив якісної трансформації усієї бібліотечно-інформаційної сфери України, виробленні стратегічних орієнтирів, адекватних вимогам сьогодення щодо піднесення інтелектуального, духовного потенціалу нашого суспільства загалом. Сьогодення вимагає органічного поєднання зусиль та можливостей найширшого кола учасників наукових комунікацій – спеціалізованих наукових академічних, галузевих і університетських бібліотек; провідних регіональних публічних бібліотек; державних і недержавних центрів наукової, науково-технічної інформації та підтримки інноваційної діяльності; спеціалізованих науково-організаційних інформаційних систем, що сприятиме оптимальному вирішенню нових завдань інформаційної підтримки фундаментальних і прикладних досліджень. Доповідач окреслив перспективи подальшої розбудови діяльності провідних бібліотек України, напрями та технології підвищення ролі спеціалізованих наукових бібліотек у складних, багатовимірних соціокомунікаційних процесах сучасності; наголосив на необхідності імплементації міжнародних стандартів у практику роботи вітчизняних наукових бібліотек з метою модернізації науково-методичного, організаційного забезпечення максимально повного задоволення потреб користувачів усіх категорій. На завершення головуючий, бажаючи учасникам конференції плідної роботи, підкреслив, що сформульовані у процесі виступів, дискусій, обговорень інноваційні ідеї, конкретні пропозиції слугуватимуть колективному напрацюванню концептуальних, програмних документів, формуванню комплексних наукових проєктів з перспективних напрямів роботи бібліотек та їхніх партнерів – наукових, культурних, освітніх установ, університетів, державних і недержавних дослідницьких, інформаційних центрів, видавництв, редакцій наукових журналів, громадських організацій, науковців.

На секційному засіданні переважали доповіді, в яких

аналізувалися актуальні питання бібліотечно-інформаційної сфери України, основні тенденції розвитку науково-інформаційної діяльності, включаючи інноваційні технологічні та структурно-функціональні зміни. Усі виступаючі схилилися до думки, що роль інтегруючого центру науково-інформаційного простору повинна й надалі належати спеціалізованим науковим бібліотекам, які володіють різними інформаційними можливостями і величезним, нагромадженим упродовж багатьох десятиліть, науково-методичним та практичним організаційним досвідом. Така перспектива може справдитися, лише за умови, якщо ці бібліотеки розвиватимуться у національному інформаційному просторі XXI ст. вже не у своєму традиційному образі книгозбірень, а як провідники дійсно інноваційної соціокомунікаційної діяльності – центри вільного доступу до наукової інформації, медiateки, що забезпечують інтеграцію, систематизацію й поширення інформаційних ресурсів на всіх видах носіїв, максимально інтегрують свою роботу з усіма іншими учасниками інформаційно-комунікаційних процесів.

Подальшому розвитку бібліотек на принципах коеволюції присвятила свою доповідь «Коеволюційна стратегія розвитку бібліотек» професор Харківської державної академії культури, д-р наук із соціальних комунікацій **Г. В. Шемасва**. Доповідачка визначила такі стратегічні напрями цього процесу: коеволюція бібліотек, науки і наукових комунікацій; перехід бібліотечного співтовариства від адаптивної стратегії розвитку до випереджаючої; посилення взаємодії та взаємозв'язків бібліотек з різними структурами та системами суспільства; коеволюційна інноватика; коеволюція бібліотечної освіти і професійного бібліотечного середовища. Реалізація коеволюційних стратегій розвитку бібліотеки, наголосила Г. В. Шемасва, великою мірою залежить від розуміння коеволюції бібліотечної освіти і професійного бібліотечного середовища. На сучасному етапі розвитку інформаційно-комунікаційна та когнітивна складові набувають складного розгалуженого характеру, який прийшов на зміну тривіальності та лінійності. У зв'язку з цим особливою актуальністю набуває підготовка спільних проєктів освітніми й практичними установами, розвиток міжнародного співробітництва. Орієнтація бібліотек на активізацію включення в суспільні процеси на засадах коеволюційних стратегій, переконана дослідниця, відкриває нові можливості та перспективи для бібліотечної сфери.

Про стратегію розвитку провідних бібліотек світу йшлося у виступі зав. кафедри бібліотекознавства та інформології Київського університету імені Бориса Грінченка, д-ра наук із соц. комунікацій **О. В. Воскобойнікової-Гузевої**. Особливу увагу доповідачка приділила пріоритетам розвитку одного з найбільших бібліотечно-інформаційних центрів світу та Європи – Британській бібліотеці (ББ), представлених у «The British Library: 2020 vision» (Візі майбутнього Британської бібліотеки до 2020 року), у двох останніх стратегіях – «Growing Knowledge» (Знання, що зростає) та «Living Knowledge» (Живе знання), які охоплюють період 2011–2023 рр. Представлені у Візії та стратегіях напрями розвитку ББ є відповіддю на виклики сучасної технологічної революції, яка нівелює кордони між секторами економіки, установами, професіями. Візія найб-

лижчого майбутнього ББ, відзначила доповідачка, полягає в тому, що бібліотека має стати лідером серед центрів глобальної інформаційної мережі, повинна розвивати знання через власні колекції, компетенції, співробітництво з метою зміцнення економіки, суспільства та збагачення культурного життя. Сьогодні успіх у конкурентному світі безпосередньо залежить від вільного потоку ідей, натхнення та інформації, тому бібліотеки – це саме та система, яка об'єднує владу, суспільство, науковців, втілюючи ідею вільного руху інформації та знань. Стратегія «Living Knowledge» позиціонує Британську бібліотеку як глобальний інформаційний центр, який чітко бачить перспективи свого суспільного і технологічного розвитку в період становлення економіки знань. Досвід ББ, керівництво якої ще у 1990-х рр. почало використовувати методику стратегічного планування, а згодом і стратегічного менеджменту, наголосила на завершення дослідницької роботи, може бути використаний фахівцями інших країн для розроблення та впровадження концепцій, стратегій розвитку інформаційних, бібліотечних і освітніх установ.

Досвід Науково-технічної бібліотеки КПІ імені Ігоря Сікорського з розроблення та моніторингу й оцінювання стратегії розвитку на основі збалансованої системи показників представила директор цієї установи **О. М. Бруй**. Головна увага у її доповіді «Моніторинг та оцінювання реалізації стратегії розвитку Науково-технічної бібліотеки КПІ ім. Ігоря Сікорського» була зосереджена на розробленні комплексної системи оцінювання ефективності діяльності НТБ, яка ґрунтується на комплексі збалансованих показників. Саме такий підхід дає змогу чіткіше формулювати стратегічні цілі та здійснювати моніторинг і оцінювання реалізації стратегії за визначеними параметрами.

Директор Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки, академік НААН України **В. А. Вергунов** виголосив доповідь «Забуті сторінки спільної історії (до 100-річчя Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН України та Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського НАНУ)». Йшлося про перші невідомі кроки творчої співпраці ННСГБ НААН України та НБУВ, НАН України, починаючи з середини 1919 р. Торкуючись сьогодні, доповідач відзначив плідну співпрацю двох провідних бібліотечних установ України на ниві створення національної бібліографії шляхом увіковічення пам'яті видатних учених, насамперед, через спільну бібліографічну серію «Академіки та члени-кореспонденти НАНУ для сільського господарства України». Окрема сторінка взаємин – це удосконалення й запровадження нових форм обслуговування користувачів, розширення номенклатурних сервісних послуг. Зокрема, доповідач наголосив на реєстрації віддалених користувачів, наданні консультацій, віртуальних довідок, на електронному доставлянні документів, електронному бронюванні тощо. На завершення В. А. Вергунов зупинився на спільних зусиллях бібліотек щодо розроблення заходів з підготовки до відзначення у 2018 р. історичних ювілеїв як НАН України, так і НААН України.

Зав. відділу Державної науково-технічної бібліотеки України **І. В. Абдуліна** детально зупинилася на інноваційних напрямках діяльності ДНТБ України як всеукраїнської

бібліотеки загальнодержавного значення у вітчизняній бібліотечній системі та перспективах розвитку в системі науково-технічної інформації Міністерства освіти і науки України. Вона відзначила, що ДНТБ України сьогодні – одна з найбільших бібліотек країни з унікальним багатогалузевим фондом науково-технічної літератури і документації, комплексний бібліотечно-інформаційний, культурно-просвітницький, науково-методичний та репродукційно-видавничий центр, що сприяє розвитку науково-технічної сфери держави. Враховуючи важливість для суспільства бібліотечно-інформаційних ресурсів, активну та професійну науково-методичну діяльність ДНТБ України, її включено до переліку установ, закладів та організацій культури, які мають особливу громадську значущість. Завершуючи, І. В. Абдуліна запропонувала об'єднати зусилля наукових бібліотек країни для активізації впливу на законотворчий процес, пов'язаний із формуванням спільних пропозицій до нормативно-правових документів у царині вітчизняної бібліотечної справи.

Ціла низка доповідей була присвячена питанням оновлення нормативно-правової та науково-методичної бази вітчизняної бібліотечно-інформаційної сфери в умовах модернізації та інтенсифікації вітчизняного інформаційно-комунікаційного простору, гармонізації міжнародних стандартів з національними.

Про актуальні завдання з упровадження міжнародних стандартів у діяльність бібліотек України як складової науково-дослідної роботи підрозділів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського йшлося у доповіді директора Інституту бібліотекознавства НБУВ, канд. іст. наук **О. М. Василенко**. Діяльність наукових бібліотек у сфері інтелектуальної власності, відзначила дослідниця, зумовлює необхідність зосередження уваги на оптимізації нормативно-правової бази відповідно до європейських та міжнародних стандартів. Успішна реалізація поставлених завдань з розвитку бібліотечної діяльності на основі міжнародних стандартів, оновлення термінології, поступове упровадження новітніх методик з формування інтегрованих інформаційних е-ресурсів та е-сервісів, організації бібліотечної статистики та створення системи охорони об'єктів інтелектуальної власності в бібліотеках передбачає консолідацією зусиль та поглиблену співпрацю провідних наукових бібліотек України. Робота бібліотек, яка організована на уніфікованій нормативно-методичній базі, наголосила доповідачка, істотно підвищує ефективність роботи та якість бібліотечно-інформаційних ресурсів і послуг, створює гармонійний комунікаційний простір для суспільної взаємодії на національному та міжнародному рівнях.

Імплементация є основним засобом, який забезпечує реалізацію міжнародних стандартів у вітчизняній бібліотечній справі, розбудова якої зумовлена масштабним поширенням інформаційно-комунікаційних технологій та розвитком глобального інформаційного суспільства. Тлумаченню дефініції «імплементация», розкриттю основних властивостей цього поняття присвятила свою доповідь старший науковий співробітник НБУВ, канд. іст. наук **О. З. Клименко**. Вхідження інформаційних ресурсів вітчизняних наукових бібліотек у світовий інформаційний простір, на переконання доповідачки, вимагає невідкладної оп-

тимізації нормативно-правової бази відповідно до міжнародних стандартів, що є ефективним інструментом унормування сфери бібліотечно-інформаційної діяльності.

Старший науковий співробітник НБУВ, д-р юрид. наук **О. Д. Довгань** привернув увагу присутніх до проблеми конвергенції новітніх технологій в умовах розвитку інформаційного суспільства. Новим значущим явищем, що вплинуло на зміни в інформаційній сфері, стала поява та застосування різних, за функціональним призначенням, новітніх інформаційно-комп'ютерних та телекомунікаційних технологій (зокрема, технології Інтернету речей, Хмарних технологій, які дають можливість зберігати, обчислювати та обробляти значні обсяги даних завдяки так званому Великим Даним). Нормативне вирішення проблем взаємодії нових технологій вимагає всебічного аналізу як окремих технологій, так і загальної інтеграційної картини їх застосування при доступі, обробленні, обігу інформації та захисті даних.

Докторантка Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, головний бібліотекар Національної бібліотеки України ім. Ярослава Мудрого, канд. іст. наук **О. М. Збанацька** у доповіді «Інформаційно-пошукові мови бібліотек і архівів: соціально-комунікаційний аспект» проаналізувала взаємозв'язки інформаційно-пошукових мов із пошуковим образом документа та пошуковим образом запиту, окреслила основні напрями досліджень інформаційно-пошукових мов. Інформація про документи відображається у бібліотечних і архівних ІПС у вигляді пошукових образів, які допомагають розкрити зміст документа, використовуючи одну або кілька ІПМ. Тому бібліотекарі й архівісти, відзначила фахівець, застосовують принципи систематизування і класифікування даних для забезпечення більш зручного і ефективного пошуку. Використання комп'ютерної техніки значно розширює можливості для роботи з великими масивами інформації. ІПМ нового типу повинна уніфікувати ПОД, ПОЗ, сприяти усуненню проблеми термінологічної плутанини в роботі автоматизованих інформаційно-пошукових систем бібліотек і архівів та розширяти їхні пошукові можливості.

На завершення О. М. Збанацька презентувала свою монографію «Розвиток інформаційно-пошукових мов у пошукових системах бібліотек і архівів». Видання є, фактично, першою спробою у бібліотечній та архівній справі узагальнити інформацію про існуючі інформаційно-пошукові мови (ІПМ), детально їх охарактеризувати та окреслити етапність їх еволюційного поступу. Сутність і тенденції ІПМ розкриваються крізь призму довідково-пошукового апарату бібліотек і пошукового апарату архівів. Для розроблення перспективної моделі ІПМ архівів авторкою запропонована концепція системи тезаурусів. І це цілком слушна думка, адже завдяки ланцюговому використанню лексики попереднього тезауруса задовольняється вимога сумісності. Відповідно, для успішного міжнародного співробітництва вкрай потрібна система багатомовних тезаурусів, яка дозволила б подолати бар'єри національних мов.

Основні ініціативи міжнародних бібліотечних асоціацій щодо дотримання авторського права в епоху цифрових технологій охарактеризував зав. віділу НБУВ, доцент, канд. іст. наук. **О. Г. Кириленко**. Доповідач слушно наго-

лосив: удосконалення механізмів правового регулювання інформаційних суспільних відносин, що складаються у сфері інтелектуальної власності у вітчизняних бібліотеках, повинне здійснюватися згідно з нормативно-правовими документами Європейського Союзу щодо створення і використання цифрових інформаційних ресурсів та правового регулювання функціонування електронних інформаційних сервісів. Міжнародний досвід бібліотек та бібліотечних асоціацій з удосконалення правового забезпечення функціонування інформаційних установ в умовах упровадження цифрових технологій, на думку доповідача, має слугувати основою вироблення реальних стратегій удосконалення законодавства України з інтелектуальної власності.

Забезпечення вільного доступу до інформації є головною послугою і базою нової моделі наукової комунікації в умовах суспільства знань. Тому провідні наукові бібліотеки держави реалізують низку пілотних проектів з інтеграції національного цифрового контенту у європейські і світові ресурси. Виступ наук. співробітника НБУВ **Л. А. Поперечної** стосувався подієвих PR-комунікацій у реалізації комунікаційної стратегії наукової бібліотеки. Зміщення ціннісно-сміслових акцентів бібліотечної практики з культурно-просвітницької (функціональна ознака) до соціально-комунікаційної (сутнісна ознака), наголосила доповідачка, спонукає бібліотеку до пошуку і застосування в реалізації її комунікаційної стратегії ефективних інструментів задля досягнення продуктивної взаємодії з цільовими аудиторіями, а в кінцевому підсумку – формування громадської думки про бібліотеку й збагачення її репутаційного потенціалу.

Про різні форми соціокультурної діяльності Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаніка та її висвітлення засобами масової інформації розповів молодший науковий співробітник ЛННБ імені В. Стефаніка **О. О. Греськів**. Досвідом роботи Російської державної бібліотеки з екскурсійної та виставкової діяльності в системі безперервної освіти для всіх верств населення та вікових груп поділилася головний бібліотекар РДБ **О. А. Долотова**. Працівники Національної бібліотеки України для дітей **Н. Є. Дзюба**, **В. М. Красножон** у доповіді «Корпоративне середовище для формування спільних електронних ресурсів (із досвіду роботи бібліотек України для дітей)» репрезентували корпоративні проекти мережі бібліотек для дітей з метою надання віртуальних послуг, формування медіаосвітніх знань, популяризації читання.

Учасники секційного засідання взяли активну участь в обговоренні виголошених доповідей, пропонувалося об'єднати зусилля наукових бібліотек та інтенсифікувати співпрацю з метою розбудови в Україні цілісного науково-освітньо-інформаційного комплексу.

Закриваючи засідання, О. М. Василенко акцентувала увагу на актуальності розроблення нормативно-методичної бази для забезпечення успішного переходу вітчизняної бібліотечної сфери до використання нових національних стандартів України, гармонізованих зі світовими та європейськими нормативними документами.

Теоретичні викладки доповідачів часто спричиняли в аудиторії активний обмін думками щодо більш активної

участі наукових бібліотек України у міжнародних та міжвідомчих інформаційних проектах, у створенні комплексних профільних і спеціалізованих інформаційних ресурсів з інтегрованим пошуковим апаратом, у пошуку шляхів оновлення нормативно-правової та науково-методичної бази бібліотечно-інформаційної діяльності як важливого чинника інтеграції країни у світовий інформаційний простір. Присутні взяли активну участь в обговоренні проекту рекомендацій міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек». Було запропоновано інтенсифікувати співпрацю та об'єднати зусилля наукових бібліотек з метою розбудови в Україні цілісного науково-освітньо-інформаційного простору.

Під час роботи секції у читальній залі літератури з бібліотекознавства функціонує тематична книжкова виставка «Наукові бібліотеки в умовах комплексних змін інформаційного середовища», на якій було представлено більше сорока документів (монографії, збірники наукових праць, статті з періодичних фахових видань), а на веб-сайті НБУВ розміщено однойменну електронну виставку. З електронною виставкою можна ознайомитися за адресою: <http://www.nbuv.gov.ua/node/3688>.

Оксана Клименко,
канд. іст. наук, старший науковий співробітник НБУВ